

δ: ένα βήμα μπρος, δύο βήματα πίσω

ΤΟΥ ΒΑΓΓΕΛΗ ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

**Τι ακριβώς ξέρουμε
για το παρελθόν μας;**

Εχω γράψει από πολύ νωρίς πως, συνδέοντας ευθέως τη λογοτεχνία με την κρίση, υπάρχει σοβαρός κίνδυνος να χάσουμε την ιστορική μας αίσθηση, αποδίδοντας στο παρελθόν χαρακτηριστικά της παρούσης συγκυρίας όχι με αιτιώδη αλλά με πρωθύστερο τρόπο: χαρακτηριστικά που τείνουμε (παρασυρμένοι άλλοτε από τη δίκαιη οργή μας και άλλοτε από τη συνήθη μας τάση για αυτεπιβεβαίωση) να αναγάγουμε σε διαχρονικό πρόβλημα της λογοτεχνίας στην Ελλάδα, μολονότι είτε γνώρισαν ένα εντελώς διαφορετικό εκτόπισμα κατά τη διάρκεια της τελευταίας τριακονταετίας (έστω κι αν δεν έχει αλλάξει ακόμη το όνομά τους) είτε απλώς δεν λειτούργησαν ποτέ για πολλές και ευδιάκριτες συγγραφικές περιπτώσεις.

Μένω στο δεύτερο σκέλος και ξεφυλλίζοντας την καινούργια συλλογή διηγημάτων της Μάρως Δούκα, που κυκλοφορεί υπό τον τίτλο *Γιατί εμένα η ψυχή μου* από τις εκδόσεις **Πατάκη**, σκέφτομαι πόσο άστοχη μπορεί να γίνει κάποτε η κριτική: εγκalώντας, παραδείγματος χάριν, μian ολόκληρη λογοτεχνική περίοδο (την περίοδο της μεταπολιτευτικής πεζογραφίας, όπου κι αν βάλουμε το καταληκτικό όριο της μεταπολίτευσης) για απουσία συλλογικού προσανατολισμού και κοινωνικοπολιτικής εγρήγορσης. Οι χρονολογίες στο βιβλίο της Δούκα μάς λένε πολλά. Τα κομμάτια που φιλοξενούνται στον τόμο έχουν δημοσιευτεί μεταξύ 1989 και 2009 και καταπιάνονται εξ επαφής με τα προβλήματα τα οποία άρχισαν βαθμιαία να ριζώνουν στο εσωτερικό της κοινω-

νίας του αποτυχημένου εκσυγχρονισμού και της ψευδεπίγραφης ευμάρειας: από τη διαφθορά της πολιτικής εξουσίας και τον εκτροχιασμό του δημόσιου χρήματος μέχρι το αδηφάγο καταναλωτικό πνεύμα, την άγρια εξατομίκευση και την Αθήνα της μετανάστευσης και των αστέγων.

Δεν υπάρχει αμφιβολία πως πολλά από τα διηγήματα της Δούκα έχουν γραφτεί με μian εξωτερική αφορμή: αποτελούν προϊόν παραγγελίας κάποιας εφημερίδας ή κάποιου λογοτεχνικού περιοδικού, όταν δεν έχουν ζητηθεί για τις ανάγκες ενός συλλογικού τόμου. Μπορεί, επομένως, υπ' αυτήν την έννοια, να υποκύπτουν στην επικαιρική συγκυρία, να συνιστούν ένα είδος δημόσιας παρέμβασης και να μην αποκαλύπτουν ένα μονιμότερο, αγκιστρωμένο στο βάθος των φαινομένων λογοτεχνικό βλέμμα. Δεν θα επικαλεστώ την υπόλοιπη διηγηματογραφική και μυθιστοριογραφική παραγωγή της Δούκα, που αρθρώνει από μόνη της μian απάντηση στο θέμα το οποίο με απασχολεί. Θα μείνω στα διηγήματα της ανά χειράς συλλογής, τονίζοντας τον υψηλό βαθμό της κειμενικής τους επεξεργασίας. Ενισχύοντας τον κριτικό της ρεαλισμό με εύρωστους γυναικείους μονολόγους (γραμμένους στο ύφος της αγανάκτησης που βγαίνει από τα σπλάχνα της λαϊκής καθημερινότητας ή στα σπασμένα ελληνικά που αποδεσμεύει το δράμα του απόβλητου μετανάστη) και υπονομεύοντας ταυτοχρόνως την ευθύγραμμη, κεκανονισμένη αφήγηση με διαφυγές προς τη γλώσσα του ονείρου και του παραληρηματος ή προς την αλληγορική εικονογρα-

φία της δυστοπίας, η Δούκα θα αποδείξει αμέσως τον πλούσιο εργαστηριακό της εξοπλισμό, για να συμπληρώσει τη δουλειά της με δύο ακόμα περίπλοκες παραμέτρους: η μία είναι το ιστορικό σκηνικό το οποίο σαλεύει αποσπασματικά σε κάποια από τα κείμενά της, ριχνοντας ένα υποβλητικό φως στη δράση τους, και η άλλη είναι η αυτοβιογραφική της παρουσία στα περισσότερα από τα κομμάτια της. Μια παρουσία στοχαστική και συνάμα παιγνιώδης, που έχει την ικανότητα να μεταμορφώνει το παιδικό ή το ενήλικο βίωμα σε κοινόχρηστη λογοτεχνική εμπειρία. Κι όλα αυτά χωρίς το συλλογικό να χάνει ούτε μία στιγμή τα δικαιώματά του στον λόγο της, που θα κρατήσει μέχρι το τέλος αλώβητη την πολιτική του ένταση. Η Δούκα, λοιπόν, ήταν εκεί και είχε τα μάτια της ανοιχτά όταν ό,τι μας οδήγησε στη σημερινή κατάρρευση ξεκίνησε να πετάει για πρώτη φορά τα άνθη του κακού. Να προσθέσω ότι η Δούκα κατέγραψε επί τόπου το απόστημα και είχε την παρηψία να διαλαλήσει σε όλους τους τόνους την ανησυχία της, χωρίς εκ παραλλήλου να διολισθήσει, όπως προλάβαμε να δούμε, στον ακτιβισμό και στη στράτευση. Ήταν μόνη της η Δούκα σ' αυτό το εγχείρημα και η τοτινή μοναξιά της κάνει τώρα άραγε κάποιους να ξεχνούν πως η σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία δεν ταυτίστηκε κατ' ανάγκην με τα χρόνια του εξοντωτικού παχυδερμισμού; Όπως το σημείωσα εξαρχής, ασφαλώς και όχι. Η πεζογραφία της μεταπολίτευσης έχει να καταγράψει πλήθος ανησυχητικές διαγνώσεις και προειδοποιήσεις, αν πρέπει να μιλήσουμε με τέτοιους όρους. Τα παραδείγματα που έχω κατά νουν είναι εξαιρετικά εύγλωττα κι αν χρειαστεί θα επανέλθω συστηματικότερα. ■